

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ США В СИСТЕМІ РОЗПОДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Козинець О.Г.

Чернігівський національний технологічний університет
юридичний факультет, завідувач кафедри
теорії та історії держави і права, конституційного права,
кандидат історичних наук, доцент

Судова влада – одна з найважливіших складових системи розподілу державної влади. Вона виступає у ролі гаранта особистої свободи, попереджуючи чи караючи за її порушення. Вона сприяє тому, щоб законодавча та виконавча влада дотримувались загальних приписів права, викладених у основному законі країни. Судова влада, користуючись правом тлумачення Конституції, сприяє вирішенню спорів між іншими гілками влади з приводу тлумачення і застосування Конституції та актів, виданих на її розвиток і застосування.

У рамках судової реформи, яка наразі триває в Україні, судова система істотно змінюється. Вона має стати ефективною, справедливою та доступною для кожного громадянина. В умовах проведення судової реформи в Україні доречно використовувати позитивний досвід зарубіжних країн. В нагоді може стати досвід США.

Оскільки особливу роль у системі судів України посідає Верховний Суд, предметом розгляду ми взяли Верховний Суд США, який є не тільки вищим судом країни, але й відіграє особливу роль у системі розподілу влади.

Розподіл влади – це і політико-правова доктрина і конституційний принцип, що лежить в основі організації влади демократичної держави. Ця проблема зачіпає самі насущні інтереси та потреби кожного громадянина.

Розподіл влади у США не міг би існувати без самостійної та незалежної судової влади, яку представляють, згідно Конституції США, Верховний Суд та нижчі суди, які засновуються Конгресом. У розділі 1 ст. III Конституції США

говориться: “Судова влада в Сполучених Штатах надається єдиному Верховному Суду і тим нижчестоящим судам, які час від часу може утворювати Конгрес” [1, с.143]. Конституція США поклала початок формуванню загально-федеральної судової системи. У 1789 р. у США був прийнятий “Закон про судоустрій”, що встановив трьох ланцюгову федеральну судову систему, яка існує і по теперішній час [2, с.95].

За структурою Федеральної судової влади, яку прийняв Конгрес, США та їх території поділені на 94 судових округів, у кожному з яких є окружний суд США. Також Конгрес заснував 13 федеральних судових округів як основу Федеральної судової структури проміжного рівня. Очолює всю федеральну судову систему Верховний Суд США [3, с.64].

Верховний Суд США у першу чергу є носієм судової влади. Йому належить особливо важлива роль у американській системі розподілу влад. Адже Верховний Суд США це не тільки орган загальної юрисдикції. Він є судом першої та другої інстанції. Так, як суд першої інстанції він розглядає порівняно небагато справ: спори між штатами; позови, в яких однією з сторін є іноземна держава та деякі інші. Значно ширше коло питань розглядає Верховний Суд як суд другої інстанції. Перегляд рішення нижчестоящего суду може здійснюватися трьома способами: 1) перегляд рішення в порядку апеляції. Межі і характер апеляційної юрисдикції Верховного Суду США визначає Конгрес; 2) витребування справи з нижчестоящего суду в порядку сертиорарі (сертиорарі – в країнах англо-саксонської системи права судовий наказ, який видається в порядку нагляду для вилучення справи із виробництва суду нижчої інстанції – О.К.). Рішення про витребування справи залежить від самого Верховного Суду; 3) використання процедури “сертифікації”, що дозволяє залучити Верховний Суд до розгляду справи, яка знаходиться в нижчестоящому суді. Значення даної процедури в тому, що нижчестоящий суд звертається до Верховного Суду США з проханням висловити свою думку з правового питання, яке виникло в ході розгляду справи. Позиція Верховного Суду є практично рішенням справи [3, с.66].

У практиці Верховного Суду США, хоч і досить рідко, зустрічається ще одна процедура участі Верховного Суду США в розгляді справи. Вона полягає в тому, що Верховний Суд може винести спеціальне розпорядження – припис судді нижчестоящего Федерального суду щодо здійснення чи не здійснення певних дій.

Головна ж функція Верховного Суду США, яка не закріплена в Конституції, здійснення конституційного нагляду. Верховний Суд має право прийняти до розгляду скаргу на рішення будь-якого федерального суду чи суду штату, якщо в ньому зачіпається “федеральне питання” чи воно ставить питання про неконституційність закону штату чи акта Конгресу.

Верховний Суд приймає до розгляду справи на власний розсуд, якщо визнає їх достатньо важливими і загальнозначимими. Щорічно виноситься у середньому біля ста п’ятдесяти рішень. Рішення Верховного Суду мають остаточний характер і оскарженню не підлягають. Акт, визнаний Верховним Судом як такий, що протирічить Конституції, формально ним не відміняється.

Оскільки це означало б втручання у сферу діяльності законодавчої і виконавчої влади. Такий акт втрачає юридичну силу і не застосовується адміністрацією та судами. На практиці це означає його недійсність.

Верховний Суд не може розглядати справи та спори політичного характеру. Він покликаний вирішувати питання права. Він дає роз’яснення з питань права, що виникли у ході розгляду конкретної кримінальної чи цивільної справи, якщо з таким проханням звернувся один із апеляційних судів. Верховний Суд у даному випадку робить тлумачення, яке носить загальнообов’язковий характер. Спираючись на це право, Верховний Суд привласнив собі прерогативу тлумачити Конституцію США, якою він користується досить широко та активно.

Верховний Суд США складається із дев’яти суддів, які призначаються Президентом за згодою Сенату. Із їх числа Президент призначає голову суду, якого називають Головний суддя США. “Як судді Верховного Суду, так і судді

нижчих судів, - записано у Конституції (розд. 1 ст. III), - зберігають свої посади до тих пір, поки їх поведінка є бездоганною” [1, с.143].

Критики американської системи зазначають, що такий порядок може привести до судового свавілля та безвідповідальності суддів. Вони не враховують головного – довічне призначення забезпечує незалежність суддів, гарантує їх самостійність і здатність протистояти будь-якому замаху на свої прерогативи зі сторони законодавчої чи виконавчої влади. Двохсотрічне існування федеральної судової системи підтверджує, що такі заходи вдалося усунути.

Рішення Верховного Суду, в тому числі з конституційних питань, навіть, якщо вони викликають не однозначну реакцію різних політичних сил, із формальної точки зору ніколи не заперечуються.

Відносно ж можливої відповідальності суддів за зловживання чи порушення етичних норм, то до таких суддів застосовується процедура імпічменту. Такі випадки у практиці США відомі, але справа до прийняття відповідного засуджувального рішення доходила далеко не часто. Всього було чотири таких рішення [4, с.62].

В американській Конституції записано, що “судова влада поширюється на всі справи, що вирішуються за законом і правом справедливості” (розд. 2 ст. III). Згідно роз’ясненням самого Верховного Суду, під судовою владою розуміється повноваження судового органу вирішувати спірну справу, виносити по ньому рішення за умови дотримання певних процесуальних правил і забезпечувати його виконання. Рішення суду, що вступило у законну силу є обов’язковими для осіб, у відношенні яких воно було прийнято. Воно належить виконанню і не може бути переглянуто будь-яким іншим органом, окрім випадків помилування, звільнення від судового переслідування чи пом’якшення покарання, що здійснюється Президентом США.

Відносно ж “права справедливості”, то необхідно мати на увазі, що у США існує і у певній мірі взаємодіє два рівня правових і судових систем. Оскільки США – федеративна держава, то тут існує федеральна система права і системи права кожного із 50 штатів. Правові приписи федерації регулюють тільки ті

сфери життя, які віднесені до відома федерації Конституцією США. Всі інші справи, а це біля 80 відсотків, розглядаються судами штатів. Можливість винесення справи, розглянутої судом штату на федеральний рівень реалізується тільки у тому випадку, коли мова йде про збіг компетенції чи про реалізацію функцій конституційного нагляду.

Відсилка у Конституції до “справедливості” пов’язана з британською системою права. Мова йшла колись про можливість звернення за справедливістю до короля, оскільки норми загального права не мали підстав для вирішення спору. Існували навіть суди справедливості. Британська практика була сприйнята у минулому деякими північноамериканськими штатами. На сьогодні таких судів не існує, а сама формула – це у певній мірі анахронізм [4, с.63].

Отже, судова влада США діє в суворих рамках закону та встановлених процесуальних правил, служить зміцненню конституційної законності, недопущенню її порушень законодавчою чи виконавчою гілками влади. Високий авторитет та активна роль суду у ствердженні правових засад американської державності найважливіший атрибут політичної системи цієї країни. Суд може виконати свої функції, якщо він самостійний і незалежний, якщо він дійсно рівноправний із законодавчою та виконавчою гілками влади.

Саме в такому випадку дійсно працює і вся система розподілу влад, і створений на її основі механізм “стримування та противаг”, який передбачає організаційну незалежність трьох “гілок” державної влади законодавчої, виконавчої, судової і розмежування між ними відповідних функцій. На федеральному рівні три гілки влади представлені Конгресом, Президентом та Верховним Судом. Судова влада США – одна з найважливіших складових системи розподілу влад. Вона виступає в ролі гаранта особистої свободи, попереджуючи чи караючи за її порушення.

Список літератури:

1. Каррі Д.П. Конституція Сполучених Штатів Америки. К., 1993. 192 с.
2. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права: Учебник в 633

2-х т. М., 1998. Т.2. 448 с.

3. Тюріна О.В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика). К., 2008. 96 с.

4. Энтин Л.М. Разделение властей: опыт современных государств. М., 1995. 176 с.